

УДК 616-089(092)^{1810/1881}*М.Д. Лютик,**Д.В. Проняєв,**С.М. Луканьова*

Вищий державний навчальний заклад
України "Буковинський державний
медичний університет", м. Чернівці

ЖІНКИ В БІОГРАФІЇ М.І.ПИРОГОВА

Після закінчення Московського університету для стажування і здобуття професорського звання Микола Пирогов отримав направлення до Дерптського університету. Його науковим керівником став один з кращих викладачів університету, професор теоретичної і практичної хірургії, учасник Вітчизняної війни 1812 року Йоганн Мойєр (1786-1856) - відмінний наставник, людина високої культури. Вони так зблизилися, що у професора Мойєра Пирогов квартирував упродовж п'яти років де він був прийнятий, як рідний.

Тут, у Дерпті, М. І. Пирогов під керівництвом свого наставника виконав і блискуче захистив дисертацію.

Наприкінці 1840 року 30-річний професор медицини Дерптського університету Микола Пирогов надумав обзавестися сім'єю. Нареченої не мав. Але за того часними правилами особа з таким званням повинна бути одруженою: вважалося, що холостякували лише хворі.

Саме в цей час у нього виникло бажання пошвататися до 19-річної Катерини Мойєр, доньки свого наукового керівника.

- Уже давно думав я, що мені слід би одружитися з донькою мого шанованого вчителя. Знав її ще дівчинкою. Чому би не зробити пропозиції?

І Микола Іванович написав професорові листа з проханням віддати за нього єдину доньку. Лист був довгий, сентиментальний і, як згодом визнавав сам Пирогов, не вельми розумний. Відповідь одержав аж за місяць. Мойєр відмовив, посилаючись на те, що Катя "уже обіцяна давно синові графині Єлагіної".

Та справжньою причиною відмови була інша. Обраниця Пирогова доводилася троюрідною племінницею російському поетові Василю Жуковському. Той жив у Петербурзі й був вихователем дітей імператора Миколи I. Саме з цим сановним родичем радилися Мойєри щодо майбутнього чоловіка Каті. "Та що ви таке мені пишете про Пирогова?! - роздратовано відповів у листі В.Жуковський. - Можливо, він і прекрасна людина, і майстерний оператор-хірург, але ні про що інше, окрім як про свою медицину, думати не здатен.

А як наречений, так і зовсім, неохайний і противний".

Микола Іванович іще мав на прикметі Катю Воейкову, двоюрідну сестру Каті Мойєр. Та після першої відмови не наважився пропонувати їй руку й серце. А Пирогов безсонними ночами перебирав у пам'яті обличчя юних товаришок Каті Мойєр [1, 2].

Сама Катерина з не меншою відразою ставилася до роботи Миколи Івановича, який увесь час розрізав трупи й щось там вивчав. Дівчина неодноразово чула батькові розповіді про Пирогова, який відловлював зграями собак і кішок й оперував їх задля якихось хірургічних експериментів. Від нього постійно тхнуло ліками і прозектурою.

Одній знайомій вона сказала:

- Дружині Пирогова слід остерігатися, що він робитиме експерименти й над нею.

І раптом згадав ту, яка, здається, відповідала його ідеалам. Ще працюючи в Дерпті Микола Іванович познайомився з донькою родовитої але збіднілої сім'ї відставного гусарського ротмістра Дмитра Березіна - Катериною.

Після розлучення батьків вона з матір'ю та братом переїхала до Петербурга. Порахував: їй мало бути 18 років.

"Це була мила, надзвичайно приваблива дівчина, - згадувала її приятелька Олена Ахматова, - втілення покірності й дуже гарна із себе. Характер у неї був м'який і поступливий, здоров'ям квітнула, що називається, "кров з молоком". Справжня дружина для хірурга, якому приємно після страждальницьких облич своїх хворих знайти в себе свіже рум'яне личко, що дихало здоров'ям і вродою".

Микола Іванович дочекався канікул в університеті й помчав до столиці швататися. Дорогою міркував про те, що Катруся походить із сім'ї, яка веде свій родовід від самого Рюрика. Натомість рід Пирогова скромніший. Але Березіни ледь зводять кінці з кінцями - батько програв у карти маєток, 6 тис. кріпаків, розкішний будинок у Петербурзі й покинув дружину з двома дітьми. А Пирогов, як професор, має солідну зарплатню й

може забезпечити юній дружині пристойне життя.

Він знайшов Березіних в убогій квартирці, яку вони винаймали на Василівському острові. Вручив Катрусі листа на 10 сторінках, де на високій ноті освідчився в коханні. Сама ж пропозиція шлюбу була такою: "Приди же, мой ангел-хранитель, и полным благодатной теплоты дыханьем эдема содействуй к развитию неземного на почве, иссохшей от сомнений и безверия". Дівчина погодилася стати професоршею, бо їй набридли мамині істерики та скарги на безгров'я.

Він почав клопотати про перехід на роботу до столиці. Через це кілька разів відкладав весілля.

Професор бачив у ній не так матір майбутніх дітей, як однодумця й помічницю в роботі. Тому взявся за її медичну освіту. Вимагав, щоб не лише читала статті з детальними описами різних ампутацій, але й конспектувала їх. Викинув із хати всі книжки про кохання, аби в Катрусі не виникала спокуса проводити час за ними. Заборонив їй зустрічатися з подругами, відвідувати театри. Невдовзі молода професорша вже заздрила своїй приятельці Каті Мойер, яка не пішла заміж за Пирогова.

Дружина, за висловом Миколи Івановича, була "справжнім ангелом".

Через рік після одруження (1843) у сім'ї народився первісток, якого назвали Миколою. У 1846 році Катерина народила другого сина - Володимира. Через три роки щасливого подружнього життя Катерина померла через 20 днів після пологів.

"Ще торік, - писав Микола Іванович одній знайомій, - ми нерідко говорили з дружиною про поїздку на відпочинок за кордон, і це було завжди моєю найкращою мрією - їхати з коханою дружиною до Італії. А тепер я їду сам, із порожнім серцем, із сумними споминами".

Смерть дружини підкосила професора. Він упав у важку депресію. Припинив читати лекції, покинув наукову роботу, не брав до рук скальпеля. Керівництво Медико-хірургічної академії відрядило його на сім місяців за кордон "для поправлення здоров'я".

Професор знаходився у стані стресу. Він обожнював синів і дуже боявся, що мачуха не зможе їх полюбити.

З 1841 року М. І. Пирогов - професор Медико-хірургічної академії, де він очолив кафедру, якою тривалий час керував професор І. Ф. Буш (1771-1843). За кафедрою було закріплено військово-сухопутний шпиталь. Водночас М. І. Пирогова призначають директором інструментального заводу хірургічних інструментів та кон-

сультантом трьох лікарень для бідних та обездолених. Упродовж цілого року М. І. Пирогов читав лекції і проводив практичні заняття у приміщеннях Сухопутного шпиталю. За відсутністю іншого місця він проводив розтини трупів у покинутих банях, підвальних та пристосованих приміщеннях інколи до 20 розтинів на день. Від такого перенавантаження М. І. Пирогов тяжко захворів на якусь дивну лихоманку. Упродовж півтори місяця він не міг піднятися з ліжка. Ніхто з лікарів не зміг поставити вірний діагноз і не знав, як його лікувати. І тільки ординатор Обухівської лікарні лейб-медик Олександра II Георг Раух визначив причину хвороби, пов'язавши її перенавантаженням госпітальними та анатомічними заняттями.

Саме у цей час впавши у важку депресію він травмував свою душу роздумами про те що дітям потрібна була материнська опіка. І 39-річний хірург вирішив одружитися вдруге. Посва-тався, але дівчина відповіла, що не збирається заміж. Від іншої в останню мить відмовився сам - вона майже весь час проводила на балах.

І професор вирішив підійти до проблеми науковому. Увечері сів за стіл, узяв перо, папір і перелічив вимоги до майбутньої супутниці. Вона повинна бути не світською пустункою, а помічницею чоловіка в його справах. Для цього має розвивати розум і характер. Писав усю ніч, закінчив на світанку.

Свій нарис назвав "Ідеал жінки", дав його почитати кільком друзям. Невдовзі Петербургом почали кружляти чутки, що Пирогов написав філософський трактат про жінок. У лютому 1850-го Миколу Івановича запросила до свого світського салону генеральша Козен. У неї зібралася жіноче товариство.

- Кажуть, ви маєте цікаві міркування про ідеальну жінку? - сказала генеральша. - Прочитайте нам, ми із задоволенням послухаємо їх.

Професор дістав із кишені рукопис, почав читати. Дами обурено пирхали. Коли Пирогов закінчив, зі стільця підвелася незнайомка й сказала, що повністю згодна з поглядами автора на ідеальну дружину. Це була 25-річна баронеса Олександра фон Бістром, племінниця генеральші. Добра і скромна дівчина полонила Пирогова. Коли ж вона на фортепіано зіграла романс Шуберта, професор не сумнівався, що це саме вона.

Миколі Івановичу не вдалося розгледіти обличчя однодумниці, бо вона сиділа трохи навскіс від нього. Але вже наступного дня відправив генеральші сентиментального листа німецькою мовою. Просив руки племінниці. "Если да, - писав Пирогов, - то пусть рука той, которую я вчера у вас видел и которую избираю моим судьей, про-

ведет пером черту под тремя последними словами и возвратит мне назад мой приговор. Если нет, то вы сожжете собственной рукой роковой вопрос. Вот мое завещание".

Три останніх слова були: "Да, я готова". За два дні лист повернувся до професора. Обумовлені слова були підкреслені двічі. Олександра подарувала йому своє фото в чорній сукні. Пирогов його викинув: після смерті першої дружини він зробився забобонний. Наречена надіслала йому інший знімок - у білому вбранні. Хірург поставив його на робочому столі. Через 4 місяці, у липні 1850-го Пирогов і Бістром обвінчалися. й прожили разом 31 рік, до самої смерті Миколи Івановича.

Олександра до бестями була закохана в чоловіка. Його сини Микола та Володимир Пирогови звали її мамою. Своїх дітей у неї не було. Кажуть, Олександра була завжди поруч із чоловіком: асистувала при операціях; у житті була практичною: завжди заощаджувала гроші для чоловіка та дітей. А чоловік на той час заробляв багато: Він єдиний у царській Росії хто чотири рази одержував Демидівську премію: у 1841 році - половинну, а у 1844, 1851, 1860 - повні, а престижна премія Павла Демидова становила 5000 карб. асигнація-

ми або 1428 карб. Сріблом [3, 4].

У другому шлюбі професор Пирогов дітей не мав.

Література. 1. Золотарев Б. Ю Тайный советник / Золотарев Б.Ю., Тюрин Ю.П. М.: Современник, 1986. - 688 с. 2. Лютик М.Д. Кафедра анатомії людини Буковинського державного медичного університету: Історичний нарис / М.Д. Лютик, В.П. Пішак, С.М. Луканьова. - Чернівці, 2009. - 212 с. 3. Собчук Г. С. Золотая осень Пирогова / Собчук Г.С., Кланца П.А., Кланца О. П. - Винница.: Консоль, 2005. - 160 с. 4. Liutyk M.D. About the disease, the cause of death and the method of embalming the body of M.I. Pyroghov (to the 205 th anniversary of birth) (litheraure review) / Liutyk M.D., Lukaniova S.M., Proniaiev D.V. Deutscher Wissenschaftsherold German Science Herald. Wissenschaftshe Zeitschrift 2016. - № 2. - с. 72-74.

WOMEN IN M. I. PYROGOV BIOGRAPHY

M.D. Liutyk, D.V. Proniaiev, S.M. Lukaniov

Abstract. The article is devoted to the historical investigation of a certain period in the life of a great surgeon of contemporaneity, the founder of topographic anatomy and operative surgery M.I. Pyroghov, namely, his complicated relations with the beautiful half of the mankind.

Key words: M.I Pyroghov, anatomy, surgery, history.

**HSEE of Ukraine "Bukovinian state medical university",
Chernivtsi**

Clin. and experim. pathol. - 2017. - Vol.16, №2(60), p.2.-P.96-98.

Надійшла до редакції 3.05.2017

Рецензент - проф. В.Ф. Мислицький

© М.Д. Лютик, Д.В. Проняєв, С.М. Луканьова, 2017